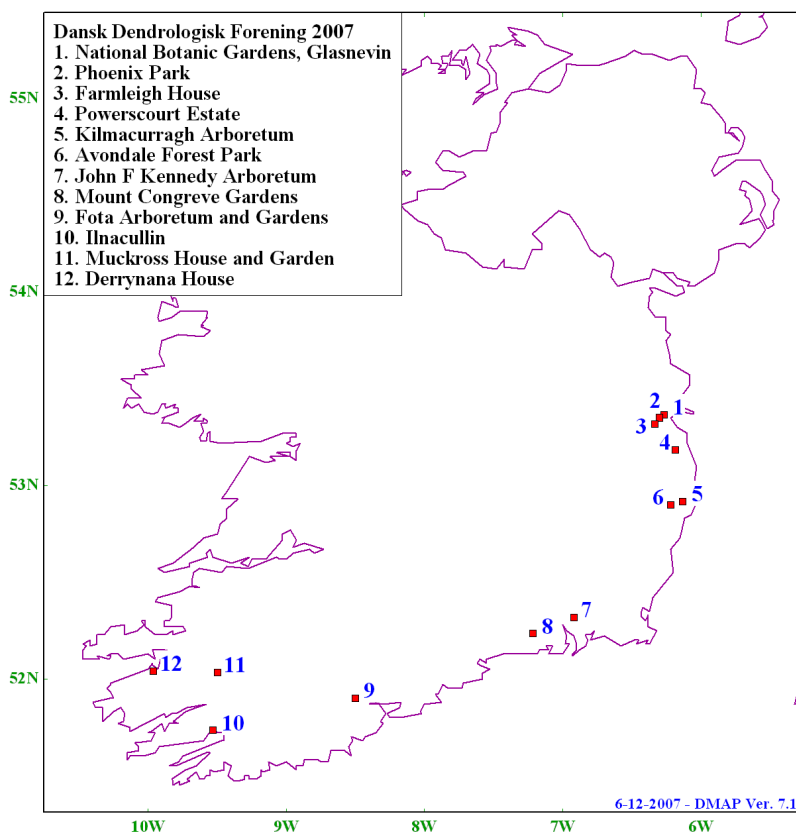

DANSK DENDROLOGISK FORENING'S EKSKURSION TIL IRLAND 20. – 26. MAJ 2007

Kort over de besøgte lokaliteters placering (Knud Ib Christensen).

En ekskursion til Irland har i flere år været et ønske, selv om foreningen også i 1984 havde Irland som ekskursionsmål. Formanden Niels Juhl Bundgaard Jensen tog derfor initiativet til ekskursionen. Han var også med på den forrige ekskursion og har gode kontakter til forstværnet i Irland. Under hele turen rundt i Irland havde vi en kompetent guide, John Mc Laughlin, som foruden sin dendrologiske viden også havde værdifulde kontakter, der kunne åbne ellers lukkede døre. På de enkelte ekskursionsmål havde han en aftale med en lokal guide, ofte arboretets leder eller overgartner, så vi var i de bedste hænder.

Den centrale del af øen Irland er opbygget af kalksten, som er dækket af et uigennemtrængeligt lerlag, der medfører, at store områder er dækket af sphagnummoser og søer. Kystbjerge omkranser den flade slette. De består af granit mod øst omkring Wicklow, mod syd er der parallelle sandstensbjergkamme og dale, der løber øst-vest, og mod vest i Burren distriktet er kystbjergene opbygget af kalksten. Klimaet er under stærk indflydelse af det Nordatlanten og er derfor et typisk kystklima. Golfstrømmen bringer varmt vand og varme vinde fra Caribien. Her er således milde, fugtige vintre og kolde, overskyede somre, ofte med hurtige vejrskift. Træarter og buske fra mange dele af verden kan vokse her og klimaet er især gunstigt for skovtræer fra vestkysten af Nordamerika. Den gennemsnitlige nedbør er 1000-1500 mm stigende til 2000 mm længst mod vest og oppe i bjergene. Der falder mest nedbør i august og december. Juli er varmeste måned med gennemsnitlig daglig maksimumtemperatur på 17°C mod nord og 20°C mod syd. For nåletræer er vækstperioden fra sent i februar til midt i oktober.

Skovene bestod i den tidlige tempererede periode af eg, elm, hassel, el og ask. I senere tempererede periode gik den blandede egeskov tilbage, og blev afløst af avnbøg, bøg, almindelig ædelgran og gran. Skovfyrr forsvandt omkring 18. årh., men blev senere indført igen.

Irland er et af de mest skovfattige lande i Europa, selv på trods af at en stor indsats har forøget skovdækningen fra 1 % til 10 % i forrige århundrede. I 1905 var arealet på 122.000 ha, svarende til 1,4 %. Heraf var 51 % blandet skov, 16 % lærk, 11 % fyr (*Pinus silvestris*), 8 % eg, 5 % gran.

Samtidig med at skovarealet nu er forøget, er også artssammensætningen ændret fra overvejende europæiske arter til eksotiske arter fra Nordamerika. Sitkagran er mest udbredt, den blev indført i 1834 og har været den dominerende art i irsk skovbrug siden 1955. Derpå føl-

gende arter af nåletræer med dalende betydning: klitfyr, skovfyr, rødgran, lærk. Blandt løvtræer er rækkefølgen eg, bøg og ask.

I 1996 publicerede Irland en strategisk plan for skovsektoren, der skulle forøge skovdækningen dramatisk, målet er 17 % skovdækning gennem tilplantning af 20.000 ha/år.

Første dag, søndag 20. maj, hvor vi ankom til Dublin, var uden fast program, og vi blev indkvarteret på hotellet, der lå nær Trinity College, som har en god botanisk afdeling. Mange af deltagerne besøgte en eller flere af de parker, der ligger i den centrale del af Dublin. Merion Square og St. Stephen's Green lå begge i nærheden af hotellet. I den sidstnævnte park bemærkede vi *Griselinia littoralis* fra New Zealand med let sukkulente blade. Den var kendt af de færreste, men vi hørte senere, at netop denne plante havde tilpasset sig så godt, at den spredte sig i parkerne.

I parkerne så vi endvidere en 4 m høj *Euonymus japonica*, *Viburnum davidii* og *V. tinus*, store eksemplarer af *Platanus orientalis*, *Ruscus aculeatus* med røde bær og *Sarcococca confusa*. En høj busk med vingede bladstilke og sammensatte blade blev bestemt til *Zanthoxylum alatum*, der hører til rufamilien, som har kirtler med æteriske olier. Palmerne voksede frodigt. Der var blomstrende *Trachycarpus fortunei*, og vi så her de første meget store eksemplarer af *Quercus ilex*, steneg.

I Dublins hovedgade er London plane, *Platanus x acerifolia*, som er blevet plantet overalt i storbyer, blevet erstattet af *P. orientalis*.

Overalt så man det fantastiske økonomiske opsving, der skyldes freden, amerikanske investeringer, uddannelse og ny teknologi, specielt it-teknologi og medicinalindustri. Før den store hungersnød i 1848 var indbyggertallet 8,5 mill. Under hungersnøden døde mere end 1 mill. og udvandringen udgjorde ligeledes 1 mill. Befolkningen fortsatte med at gå tilbage i den tilbageværende del af 19. årh. og i år 1900 var befolkningstallet på 4,5 mill. Der er nu 4,9 mill. indbyggere, heraf 1,5 mill. i Nordirland og 3,4 mill. i republikken.

Mandag 21. maj startede med et besøg i **National Botanic Gardens, Glasnevin**, der blev grundlagt i 1795 med det formål, at fremme videnskabelige studier af landbrugsplanter. I begyndelsen var det især studiet af planter til føde for dyr og mennesker samt medicinplanter, der var i fokus. I 1830'erne blev kendskabet til arter bredere som følge af dyrkning af planter fra alle område på jorden og det nære samar-

bejde med de store haver i Edinburgh og London (Kew). Det krævede opførelse af et stort glashus, som Richard Turner opførte. Han var en mester i opførelsen af glashuse i jern, der i modsætning til trækonstruktioner kunne klare kondensvand. I 1992 blev en udviklingsplan for haven publiceret, og den medførte i løbet af få år, at glashusene blev restaureret, og et besøgscenter samt et nyt herbarium og bibliotek blev bygget. Haven fremtræder nu som en velpasset have med interessante planter og et stort arboret med plads til de enkelte individer. Arealet er på 19,5 ha, og den årlige nedbør er på 724 mm. Planterne er forsynet med skilte.

Dr. Matthew Jebb, som er havens taxonom, modtog os og gav en inspirerende oversigt over Irlands klima og florahistorie. På trods af at Irland ligger tæt på England mangler 186 engelske arter i den irske flora, uden at man kan forklare det. 74 engelske arter foretrækker tørre, varme somre, og vokser derfor ikke her. 15 arter findes kun i den vestlige del af Irland, og ikke i England, men vokser i Spanien og Portugal, altså en vestlig udbredelse. Det gælder bl.a. arter af *Saxifraga*, *Ulex gallii*, *Daboecia cantabrica* og *Erica mackaiana*, som blev identificeret af Hooker. Der var tre refugier for planter under istiden: Spanien, Italien og Balkan. Det er fra refugiet i Spanien, træerne har spredt sig til Irland. Det gælder skovfyr, hassel, elm, eg. Nu er eg dominerende, men egeskove har fluktueret meget gennem tiderne og er gået fra at være vidtudbredte i 6. – 8. årh., derpå nedgang i 9. årh., og opgang igen i 12. årh. og igen nedgang fra 14. – 17. årh. Også for skovfyr har forholdene været ustabile. Omkring 2000 f.Kr. skiftede klimaet, og områder med mose bredte sig. Store fyrretræer, 1 m i diameter, døde og omkring Kristi fødsel var fyrren totalt uddød. Den blev genindført og var i perioden 1920-1951 et vigtigt træ i irsk skovbrug. Klimaændringen er registreret v.h.a. dendrokronologiske serier, der strækker sig 7000 år tilbage. Moserne indeholder meget velbevaret træ, bl.a. en båd fremstillet af et stammestykke af eg. Båden er 5000 år gammel og 17 m lang og uden sidegrene, den må således være fremstillet af et meget stort træ. Båden var ikke helt færdig, siderne er for tykke og udhulingen af stammen er ikke fuldendt. Den blev udgravet i 1909, og har holdt sig fantastisk, fordi den var lagret i vand. Den kan nu ses på Nationalmuseet i Dublin.

Skovrejsning er vanskeligt i Irland; vinden er modspiller, idet der hvert 10. år kommer en stærk, ødelæggende storm. Billeder af *Crata-*

egus monogyna, eksponeret for vestenvinden viste, at de var mindst lige så skævt som eksemplarer i Vestjylland. Træet indgår i Irlands folkloristiske historie, man skal beskytte tjørn.

Ved plantning af skov har det vist sig, at det især er Amerikanske træarter, der vokser kraftigt i højden. *Pseudotsuga menziesii* har opnået en højde på 56 m og 5 m i omkreds. Også *Abies grandis*, *A. alba*, *Picea sitchensis* og *Sequoiadendron giganteum* vokser hurtigt. Blandt løvtræerne er det arter af *Eucalyptus*, der opnår størst højde. De oprindeligt hjemmehørende træer når op på: *Fraxinus excelsior* 40 m, *Quercus petraea* og *Q. robur* 37 m. Bøg, som blev indført for 300 år siden, klarer sig fint.

Fig. 1. *Sequoiadendron giganteum* foran direktørboligen i National Botanic Gardens, Glasnevin.

Arboretets mest interessante træer blev præsenteret for os af Felicity Gaffney bl.a. en imponerende og stærkt forgrenet, gammel *Sequoiadendron giganteum*, der står foran direktørboligen (fig. 1), og et eksemplar af *Arbutus unedo*, der stammer fra havens begyndelse. I 1870 blev der som et eksperiment plantet to eksemplarer af hørpalmen, *Trachycar-*

pus fortunei. Den ene blev plantet tæt op til drivhuset 'the Curvilinear Range', og den er nu den højeste i Irland (fig. 2).

Fig. 2. Hørpalmen, *Trachycarpus fortunei*, plantet i 1870 foran drivhuset i National Botanic Gardens, Glasnevin.

Inde i drivhuset, som er usædvanlig velholdt, voksede et ret stort eksemplar af den nyopdagede art fra Ø. Australien, *Wollemia nobilis*, der er nært beslægtet med *Araucaria* (se DDÅ 1996, bind 14, side 32-37). Arten blev fundet i 1994. Premierministeren, der er en god ven af haven, har skaffet adskillige eksemplarer af det sjældne træ, som endog er frit udplantet i Irland. I drivhuset voksede endvidere *Araucaria cunninghamii* med den smukke, brune bark. En del af drivhuset bliver brugt til dyrkning af planter fra fynbos i Sydafrika. Der er bl.a. *Encephalartos woodii* fra KwaZulu-Natal provinsen i Sydafrika, *Melaleuca diosmifolia*, *Banksia serrata* og *Rhodocoma gigantea*, som er en meget smuk plante, der hører til familien Restionaceae. I en anden afdeling

i drivhuset voksede en gruppe af træbregner, *Dicksonia antarctica* og på stammen af en af træbregnerne voksede *Rhododendron anagalliflorum*, altså en epifytisk *Rhododendron*, fig. 3.

Fig. 3. En epifytisk rhododendron *Rhododendron anagalliflorum* inde i drivhuset i National Botanic Gardens, Glasnevin.

I et bed i haven var som dekoration anbragt en velbevaret stub af *Pinus sylvestris*, der er taget op af en mose. Det var resterne af et af de træer, der døde som følge af klimatiske ændringer.

På de velholdte græsplæner voksede bl.a. *Arbutus x andrachnoides* som er en krydsning mellem *A. unedo*, som findes i middelhavsområdet til det nordvestlige Irland og *A. andrachne*, som findes i den østlige del af Middelhavsområdet, den irske taks, *Taxus baccata* 'Fastigiata', der kendes på den oprette, smalle vækstform og på at bladene er anbragt i skrue. Skuddet er derved rundt og ikke fladt som hos arten *Taxus baccata*, der kunne ses i den såkaldte 'Yew walk' fra 1735, endvidere en meget stor *Abies cilicica*, der stammer fra S. Tyrkiet, og fra 1860'erne et stort eksemplar af *Sequoia sempervirens*, *Fagus crenata* fra Japan, der er kendetegnet ved ca. 15 cm lange blade, *Luma apiculata*, *Podophyllum pleianthum* fra Ø. Asien, den hører til sin egen familie, *Drimys winteri*, som evolutionsmæssigt er en meget primitiv plante, der tilhører fa-

milien Winteraceae. Deres ved ligner nåletræsved, fordi der ikke er karceller som hos alle andre dækfrøede planter. Planten blomstrede netop nu. Endvidere *Torreya californica*, *Zelkova serrata*, og *Rehderodendron macrocarpum* fra V. Kina, den hører til Styracaceae, *Betula papyrifera*, *Emmenopterys henryi* og *Taxodium distichum*. *Cornus* slægten var repræsenteret med bl.a. *C. florida*, *C. capitata* og *C. controversa*. Endvidere *Phellodendron amurense*, *Nothofagus obliqua*, *Cupressus arizonica*, den stedsegrønne *Acer sempervirens*, *Betula albosinensis* var. *septentrionalis*, *Acer rufinerve*, *Acer saccharinum*, den sjældne *Acer trautvetteri* (fig. 4), *A. macrophyllum* med frugter, *Pinus armandii*, *P. ayacahuite* var. *veitchii* med krum kogle (fig. 5), *Cedrus libani* 'Comte de Dijon' i kanten af stenbedet og *Acacia baileyana*.

Fig. 4. Den sjældne *Acer trautvetteri* = *A. heldreichii* var. *trautvetteri*, fra Kaukasus og N. Tyrkiet. National Botanic Gardens, Glasnevin.

Haven er anlagt med store plæner, således at der er god plads til træerne, men der er også arkitektoniske overraskelser så som et lysthus overvokset af blåregn. På havens hjemmeside, www.botanicgardens.ie, kan man få et overblik over alle arterne med angivelse af deres placering i haven.

Fig. 5. *Pinus ayacahuite* var. *veitchii*, der er en af de mest attraktive *Pinus* arter fra Guatemala. National Botanic Gardens, Glasnevin.

På vej mod dagens 2. destination, **Phoenix Park**, beskrev John McLaughlin status for skovene i Irland. Man importerer tømmer, og man har været helt nede på 1 % skovdækning i 1903, da træerne i skovene væltede. Derefter blev skovrejsning prioriteret. I 1948 blev der takket være Nobel- og Leninpriser sat gang i skovrejsningen og i 1980'erne var det EU, der støttede projektet. Det har været en vanskelig proces, også fordi Forestry har hørt under skiftende departementer. Phoenix Park er den største bypark i Europa med et areal på 712 ha, heraf 200 ha skov. Jordbunden er kalk dækket af ler. Parken ligger i bekvem afstand fra Dublin, kun 3 km vest for centrum, og rummer også en zoo, som er Irlands mest besøgte attraktion. Vi blev modtaget og vist rundt af parkens direktør Dr. John Mc Cullen.

Parken er meget åben med store græsningsarealer og brede alleer. Det er en gammel park, oprettet i 1662 og en stor del bruges til rekrea-

tive formål, sport, polo, cricket, og til store koncerter, bl.a. en for nylig afholdt Robbie Williams koncert med 120.000 tilhørere. Her vokser poppel, ask, lind (*Tilia pallida*), bøg og kastanie, men parkens træer trænger til fornyelse. Der skal plantes 20.000 træer, almindelige arter bl.a. eg, men hjorte skader de unge træer, og den nye plan for parken skal også tage hensyn til bæredygtighed og biodiversitet. Endvidere bemærkedes 100 år gamle *Betula pendula* og *Quercus ilex*, der blev plantet i 1903 efter stormen. Parken har også været berømt for tjørn – ligesom Dyrehaven ved København.

Vi kørte langs en smuk gammel allé af lind, bøg, og hestekastanie, samt 300 år gamle egetræer og belysningen var her gamle gaslygter. På den anden side af floden Liffey ligger en smuk del af parken med en kirkegård, hvor mange irere, der omkom i kamp mod englænderne, ligger begravet. Vedligeholdelsen af parkområdet sker nu med maskiner, tidligere blev græsset holdt nede af kvæg, men det ophørte, fordi kvæget smittede dyrene med tuberkulose.

Her var flere kulturelle seværdigheder, bl.a. en bygning fra 1736, der blev bygget til oplagring af hærens krudt og Guinness bryggerierne, der kan ses for enden af en af de brede alleer, samt de meget smukke porte til parken er også værd at bemærke. Vi passerede præsidentens palads, hvor dronning Victoria i 1861 lod plante to *Sequoia sempervirens*, en på hver side af bygningen, den ene er nu død. Også den amerikanske ambassade ligger her bag et smukt indgangsparti med en hvid port fra 1830.

Fra et 120 fod højt kors, der var anbragt på toppen af en lille høj, var der en storslået udsigt over området. Her hørte vi første gang om det røde egern, som helt var fortrængt af det grå egern. Det blev oprindeligt indført til Irland i 1910 som en bryllupsgave til ejeren af Castleforbes i Co Langford. Det har vist sig at være en invasiv art, og det røde egern blev sidst set i dette område i 1985.

Dagens sidste besøg gjaldt **Farmleigh House og park**. Her mødes premierministeren med landets officielle gæster. Parken er skabt af Guinness familien.

En meget usædvanlig og smuk gammel allé af *Thuja plicata* fra 1877, plantet af Edward Cecil Guinness, fører op til huset (fig. 6), og langs vejen står en hel række *Pinus nigra*, 18 m høje og flerstammende.

Fig. 6. Aleen af *Thuja plicata* fra 1877, der fører op til Farmleigh House.

I parken voksede bl.a. : *Zelkova carpinifolia*, 20 år gamle *Betula utilis* var. *jacquemontii* var plantet i en gruppe, *Acer griseum*, en 7 m høj *Cordyline australis* fra 1963, 20 m høj *Araucaria araucana* med meget usædvanlig bark, *Fatsia japonica*, *Phormium tenax*, New Zealandsk Hør, *Sorbus* cfr. *aria*, *Acer macrophyllum*, to 28 m høje *Cedrus deodara* stod visne og døde, sikkert som følge af nedgravning af kabler til overvågningsudstyr, *Betula pendula* 'Dalecarlica' der blev opdaget i Midtsverige i 1767,

Magnolia soulangeana 'Rustica Rubra', en hvidblomstret form af *Cercis siliquastrum* (fig. 7), og *Crinodendron hookerianum* med røde blomster formet som lanterner.

Derpå til Fitzpatrick Castle Hotel, Killiney, hvor vi overnattede.

Fig. 7. Hvidblomstret form af *Cercis siliquastrum*, judastræ, i parken ved Farmleigh House.

Tirsdag d. 22. maj gik turen videre sydpå til en del af Irland, hvor der er mere skov, 20 % sammenlignet med gennemsnittet på 10 %.

Første besøg gjaldt **Powerscourt Estate**, Co Wicklow, hvortil vi kørte ad snævre veje omgivet af mure og frodig trævækst af bl.a. Leyland cypres, hybrid cypres, x *Cupressocypris leylandii*, som vokser meget hurtigt op, og erstatter *Cupressus macrocarpa*, Monterey Cypres, der også vokser meget hurtigt her.

En allé på 1,5 km bestående af 2000 gamle bøgetræer fører hen til hovedbygningen, de første er krogede, de sidste er meget højtstammede træer. I 1974 nedbrændte hovedbygningen, men den blev genopbygget. Tidligere var ejendommen afhængig af landbrug, men indtægtskilden er nu golf og tennisvirksomhed. Det ejes nu af et tennisdynasti.

Fig. 8. Powerscourt Estate. Parterre og springvand, som blev anlagt i 1840'erne.

Dr. Jack Durand, Director Emeritus National Arboretum, viste os først den imponerende italienske have med parterre og springvand, som blev anlagt i 1840'erne med 100 mand i 12 år, fig. 8.

Her var plads til alleer af *Sequoiadendron giganteum* og *Araucaria araucana*. Den japanske have fortjener også at blive nævnt. Her voksede en smukt etageret *Viburnum plicatum* var. *tomentosum*.

Bemærket blev endvidere *Prunus lusitanica*, der var klippet i kuppelform, *Eucalyptus globulus*, en mangestammet *Thujaopsis dolabrata*, et kæmpeeksemplar af *Euonymus lucidus*, *Rhododendron arboreum*, *Cunninghamia lanceolata* 16 m, *Podocarpus salignus* 14 m, *Chamaecyparis lawsoniana*, *Sequoiadendron giganteum* mere end 40 m, *Pinus sylvestris* med usædvanlig smuk bark, *Pinus radiata*, *Chamaecyparis obtusa*, overdådigt blomstrende *Drimys winteri* fra 1991 på 15,8 m (fig. 9), en ca. 130 år gammel *Nothofagus betuloides*, *Picea sitchensis* 35 m høj og omkreds 6 m, *Abies alba*, *Tilia monticola* = *T. heterophylla*, *Pinus torreyana*, som er en meget sjælden 5-nålet fyrreart fra Californien, *Magnolia wilsonii*, *Picea likiangensis*, x *Cupressocyparis leylandii*, *Chamaecyparis pisifera* varieteter, *Cupressus arizonica* var. *glabra*, og endelig *Pinus montezumae* = *P. rudis* fra Mexico. Det træ, der dyrkes i Storbritanien, er

i virkeligheden en langnålet form af denne art, som har lange, hængende nåle.

Alle træerne i parken bar etiketter, således at man også kan få et stort udbytte, hvis man selv går rundt i den interessante park.

Fig. 9. Powerscourt Estate. Rigt blomstrende *Drimys winteri* fra 1991 på 15,8 m.

Efter frokost gik turen videre til **Kilmacurragh Arboretum**, Co Wicklow. På vejen hertil havde vi et kort stop ved Forestry Department for at se bygningerne, der var opført i douglasgran. Bjergskråningerne i området var tilplantet med *Eucalyptus viminalis*, som vokser meget hurtigt. Arboretet, hvor Philip Quedsted var vor lokale guide, har det videnskabelige formål udelukkende at dyrke arter med naturlig oprindelse. Thomas Acton og hans søster Janet startede plantningen af arboretet i 1850. De fik hjælp og frø af Moore, far og søn, som i fællesskab var direktører for Botanisk have, Glasnevin. Arboretet er specielt kendt pga nåletræer og surbundsplanter, som blev plantet i løbet af 19 årh. af Thomas Acton. I den første del af 20 årh. opgav slægten ejendommen, som derpå forfaldt, og efter flere brande står hovedhuset nu som en ruin. Siden 1996 er 21 ha, arboretet incl. huset, blevet administreret af Botanisk Have, Glasnevin. Der plantes stadig i arboretet, nu gælder det arter fra Kina, Himalaya, Sydamerika og Irland, alle indsamlet i naturen og et område af den oprindelige ejendom rummer nu en frøplantage for *Pinus sylvestris*. For 100 år siden var dette arboret et af de vigtigste i England og Irland med træer samlet af berømte 'plant hunters' som William Lobb (Chile og Californien), Sir Joseph Hooker (Himalaya) og Ernest Wilson (Kina), Augustine Henry besøgte også haven hyppigt.

Blandt de mange træer og buske i arboretet var *Cedrus atlantica*, *Quercus ilex*, *Sequoia sempervirens*, *Thujaopsis dolabrata*, *Liriodendron tulipifera*, *Pinus peuce*, *Prunus serotina*, *Picea orientalis*, *Cryptomeria japonica* 'Elegans', *Sequoiadendron giganteum* 35 m, *Araucaria araucana* 25 m, hvidblomstret *Rhododendron falconeri*, *Pinus hartwegii* fra Mellemamerika, *Cupressus lusitanica*, *Podocarpus nubigenus*, *Eucalyptus urnigera* fra Tasmanien, *Pieris formosa*, *Cunninghamia lanceolata*, *Taxus baccata* 'Fastigiata', *Illicium anisatum* med hvide blomster, *Aucuba japonica*, *Rhododendron grande*, der havde opnået den maksimale højde på 12 m, *Tsuga heterophylla*, *Podocarpus totara* var. *hallii*, *Picea polita*, 120 år gammel *Quercus suber*, *Crinodendron hookerianum*, *Rhododendron decorum* med tætte stande af hvide blomster, *Saxegothaea conspicua* (Podocarpaceae), *Luma apiculata* med smuk, flerfarvet bark, fig. 10, *Eucalyptus coccifera* fra Tasmanien. I walled garden *Magnolia campbellii*, *Embothrium coccineum* og *Pinus eldarica* = *P. brutia* ssp. *eldarica*. Blandt de mere ualmindelige træer så vi fire champion træer hvad angår højde og tykkelse: *Fitzroya cupressoides* fra Patagonien, *Laurelia serrata* = *L. sempervirens*, *Abies spectabilis* og *Tsuga dumosa*.

Fig. 10. Kilmacurragh Arboretum. *Luma apiculata* med smuk, flerfarvet bark.

På grund af det milde klima, her er sjældent hård frost, fandtes mange usædvanlige træer og mange var ret gamle, bl.a. en 300 år gammel lind

fra det tidspunkt, hvor huset blev bygget, en allé af 300 år gamle *Taxus baccata* og en 250 år gammel *Quercus* allé, der oprindeligt var offentlig vej til Wexford. Langs en bred vej var der skiftevis plantet rhododendron, som var blevet 16 m høj, og taks. Den specielle *Cordyline australis* kaldes også cabbage tree, fordi maorierne spiste plantens marv endvidere en 18 m høj *Podocarpus salignus*, den dyrkes som tømmertræ i Chile. Den blev plantet her i 1850 som et af de første i Europa. Her voksede også en imponerende høj *Drimys winteri*, som var helt dækket af blomster. Træet havde tidligere betydning på søen som middel mod skørbug og slægtsnavnet skyldes opdageren af træet, kaptajn Winter.

Dagens sidste destination var **Avondale Forest Park**, Co Wicklow. Ejendommen var tidligere beboet af familien Parnell, der har spillet en stor rolle for den irske nation, men her er nu etableret en skovskole. I 1904 blev ejendommen overtaget af staten. Den berømte irske plantesamler, professor Augustine Henry (1857-1930) var medvirkende til plantning af forsøgsområder med et stort artsudvalg. Han indsamlede især i Kina til Kew Gardens, og mange planter er opkaldt efter ham. I parken er hans indsats markeret med en høj talerstol i sten og bag stenen er plantet nogle af de træarter, han fandt, bl.a. så vigtige arter som *Cedrus atlantica* f. *glauca*, *Thuja plicata* og *Pinus armandii*. Han påviste også, at træer fra vestlige Nordamerika trives bedre i det irske klima end europæiske arter.

Parken var på 214 ha med fint afmærkede ruter. Her voksede mange gamle træer, bl.a. en 250 år gammel døende ægte kastanje, *Castanea sativa*, med ganske små blade. En gruppe 40-50 m høje eucalyptus blev plantet i 1950'erne. En meget småbladet elm, *Ulmus* cfr. *carpinifolia*, bar ikke præg af elmesyge.

Fig. 11. *Thuja plicata* fra 1906-1916 plantet i Avondale Forest Park.

Langs en langstrakt lysning kunne man se bevoksninger fra 1904 af avnbøg, eg, lind, bøg, rødgran, douglasgran m.v. Parken blev derefter lukket 1914-18 under 1. verdenskrig. Det viste sig, at douglasgran voksede meget hurtigt og den blev foretrukket til produktion, men i perioden 1932-62 undlod man at plante denne art, fordi den ikke var

smuk! Der var store beplantninger af følgende arter: sitkagran, omori-kagran, fra 1906-1916 en gruppe *Thuja plicata* (fig. 11), som var mere end 50 m høje og skønsmæssigt rummede 6 m³/træ, *Sequoia sempervirens*, *Cryptomeria japonica* og *Abies grandis* med store harpiksbobler i barken. I en bevoksning af *Tsuga heterophylla* havde de store træer produceret en underskov ved selvsåning og en blandet bevoksning af rød-, sitka- og douglasgran gav mulighed for at iagttage forskellen i vækstrate, hvor rødgran var taber og douglasgran var vinder. (Sitka-gran kunne skelnes fra de øvrige på den lidt skællede bark). Til slut bemærkedes en gruppe af *Araucaria araucana*, omfattende både han- og hunplanter – med kogler. Derpå videre til overnatning i det fantastiske Seafield Hotel.

Onsdag d. 23. maj fortsatte vi mod byen Wexford, som blev grundlagt af vikingerne. Her var der naturlig bevoksning af *Ulex europaeus* blandet med tjørn. Det er et landbrugsområde, men længere vestpå nær byen Limerick, regner det så meget, at vækstsæsonen bliver for kort. Første stop var **John F. Kennedy Arboretum** i Wexford, hvor vores guide var Geoffrey Michael. Arboretet blev oprettet i 1968 på initiativ af borgere af irsk afstamning bosat i USA til minde om John F. Kennedy. De 252 ha ligger kun 5 km fra Kennedy klanens oprindelige hjem i Wexford. Arboretet var opdelt i et arboret med 4500 arter og et forsøgsområde, men med sine kun 40 år, bar det endnu præg af nyplantning. Ved indgangen til arboretet dannede *Acer rubrum* og *A. saccharinum* en 'maple walk', og alle stater i USA havde plantet et for staten karakteristisk træ, fx *Tsuga heterophylla* for staten Washington og en *Hibiscus* for Hawai.

I en fænologisk have, som viste planternes reaktion på klima, noteres bl.a. træernes udspring. Det fandt i år sted 2-3 uger tidligere end sidste år. De klimatiske ændringer er så store, at man her skønner, at april måned fremover klimatisk vil være som maj måned plejer at være, og at vækstsæsonen tilsvarende forlænges.

Træerne var plantet i taksonomiske grupper, men det har ofte uønsket effekt i form af sygdomsspredning hos bl.a. pil og poppel. Endvidere plantes træerne altid i grupper på tre, en til at blive stjålet, en til at dø og den sidste til at overleve. Arboretet var velholdt med god mærkning og der var endnu plads mellem de enkelte træer.

Fig. 12. Forskellige arter af *Eucalyptus* i John F. Kennedy Arboretum, Wexford.

Her voksede flere arter af *Tilia*. Et af de meget smukke træer var *Tilia* 'Orbicularis' (*T. euchlora* x *T. petiolaris*) med hængende grene og et stort eksemplar af *T. americana* 'Dentata' med meget skæve blade samt *T. japonica*, som er et fint lille træ til havebrug.

Endvidere en dybt rød form af *Leptospermum scoparium* 'Red Damask', en hvidblomstret *Melaleuca squarrosa* som er Australiens tea tree, *Myrtus lechleriana* = *Amomyrtus luma* fra Chile, ligeledes med hvide blomster, *Ilex polycarpa*, blomstrende *Stewartia serrata*, fra Madeira *Euphorbia mellifera*, en vortemælk, der kan blive op til 3 m høj, *Embothrium lanceolatum*=*E. coccineum* var. *lanceolatum* fra Chile var 10 m høj, rigt blomstrende med god frøsætning, *Kalopanax pictum* var angrebet af svamp.

Den store samling af *Eucalyptus* arter vokser hurtigt og trives her, flere er irske champion træer, (måske fordi de ikke vokser andre steder i Irland!) De varierede meget i barktype. *E. obliqua* fra Tasmanien har trådet bark, *E. aggregata* har glat bark ligesom platan, *E. nitens*, der kan blive op til 90 m høj var plantet her i 1973, og havde opnået en højde på 22 m, mens *E. regnans* fra 1983 var blevet 30 m høj, fig. 12.

Det var tydeligt, at nogle *Abies* arter klarede sig godt, bl.a. *Abies nordmanniana*, *A. mariesii* fra Japan og *A. delavayi* fra Kina, hvorimod *A.*

magnifica fra vestlige Nordamerika og *A. pinsapo* fra Spanien ikke trivedes. Den vesteuropæiske *Daboecia cantabrica*, der hører til lyngfamilien, blomstrede med rosa blomster, og dækkede større flader, endvidere *Quercus rubra*, blomstrende *Enkianthus campanulatus*, et 5 m højt og 12 år gammelt oliventræ, *Syringa reticulata* 'Amurensis', *S. potaninii* fra Kina, *Cupressus macrocarpa*, der voksede hurtigt her, *Taxodium distichum* og den langsomt voksende *T. ascendens*, *Carya* var repræsenteret med både *C. cordiformis* og *C. ovata* med hanrakler, begge fra østlige Nordamerika, der var flere arter af *Betula*, bl.a. *B. lutea* og *B. maximowicziana* og en 5 m høj *Phyllocladus alpinus* fra New Zealand. *Nothofagus* var godt repræsenteret med følgende arter: 15 m høj *N. cunninghamii* fra Tasmanien, 3 arter fra Chile: *N. dombeyi*, *N. x alpina* og *N. procera*, der blev plantet i 1969, den var mere end 20 m høj, og anvendes som tømmertræ, og fra New Zealand: *N. menziesii* og *N. fusca*, endvidere *Acer maximowiczii* og *Actinidia chinensis*, samt en "vandrende" gruppe bestående af 3 planter af *Cryptomeria japonica* 'Elegans'. Fra indsamlingen af Augustine Henry, lægen der rejste til Kina for at arbejde i toldtaten, kan nævnes: *Tilia henryi*, *Viburnum henryi*, *Emmenopterys henryi*, som er en slægt med kun denne ene art og *Rubus henryi*.

I arboretet voksede en art af *Liriodendron*, som man sjældent ser. Det var *L. chinense* med svagere vækst end *L. tulipifera*, og med mere lige afskåret bladspids. Arten blev fundet i 1875 og forekommer i østlige Kina til nordlige Vietnam. Et areal var dækket af *Thuja plicata*, og endelig et sjældent syn: En klatrende hvidtjørn, mere end 12 m høj; den brugte skovfyr som stativ. *Viburnum plicatum* 'Lanarth' var fuldstændig dækket af hvide blomster samlet i halvkærme, *Sorbus devoniensis* er en meget sjælden art, der har begrænset udbredelse i sydvest England. Den kendes på de store, orange-brune, spiselige frugter, og hele, dobbelt savtakkede blade. Et lille område var forbeholdt palmer, her stod *Phoenix canariensis* og *Trachycarpus fortunei*, samt *Cordyline banksii* fra New Zealand, den hører til agavefamilien, og endelig *Acer grandidentatum*, *A. palmatum* 'Osakazuki' og *A. capillipes* fra Japan.

Dagens sidste dendrologiske seværdighed var **Mount Congreve Gardens**, Co Waterford, hvor vi blev vist rund af Michael Murphy. Ejendommens ejer er den legendariske Ambrose Congreve, der fyldte 100 år d.4. april. Han har selv lagt planerne til haven og havde deltaget i arbejdet i haven, og tilser dagligt haven, når han er hjemme. Han rejser en del og var bortrejst under vort besøg, men vi fik mulighed for

at besøge haven, som ikke altid er åben for offentligheden. Familien havde tjent formuer ved minedrift i Indien og det bar husholdningen præg af - han havde indiske tjenere iklædt hvid, indisk klædedragt, og store grusarealer omkring huset blev revet flere gange om ugen.

I løbet af de seneste 60 år har han, sammen med overgartneren, Mr. Herman Dool, anlagt haven med 'woodland', hvor der var plantet 2000 rhododendron, der var en samling af kamelia, der også blev anvendt til klippede hække. Beskæring af *Camellia* og *Rhododendron* skete i december måned. Efter blomstring fjernes blomsterne med en støvsuger for at mindske spredning af svampesporer. Der blev for nylig plantet 350 roser og haven rummer også mange eksotiske træarter, bl.a. mange stedsegrønne magnoliearter, overalt bliver der plantet i grupper. 80-100 magnolietræer stod langs river walk.

Haven er på 40 ha og bliver passet af 15 gartnere, hvoraf 7 arbejder i skoven. Dertil hører en estimeret planteskole, der eksporterer til hele verden. Den beskæftiger 105 personer. Haven er meget fantasifuldt anlagt med spændende rumopdeling. Der er 20-30 græsplæner forbundet med små, halvt skjulte stier. Pasningen er nogle steder ekstensiv, men der er talentfuldt gjort brug af de oprindelige arter, bl.a. vokser native bluebell næsten overalt. Ambrose Congreve har ingen arvinger, men haven vil efter den nuværende plan overgå til en trust og vil blive overvåget fagligt af Glasnevin Botanic Garden, Dublin. På vores rundtur blev et lille tempel fremvist, hvor ejerens hustru allerede var begravet, og Ambrose Congreve skulle følge efter.

Området virkede meget frodigt med rigelig nedbør, men det hævdes, at somrene efterhånden bliver mere tørre. Perioden juni og juli sidste år var så varm og tør, at magnolietræerne tabte deres blade. I hovedparten af haven er jordbunden sur, men der er også områder med kalkholdig jord.

Desværre er et større område med eg og rhododendron angrebet af honningsvamp, planterne dør og arealet skal renoveres.

Fig. 13 *Wollemia nobilis*, frit udplantet i Mount Congreve Gardens.

Blandt havens sjældne træer var følgende: *Wollemia nobilis*, der blev udplantet d. 4. april 2007 på ejerens 100 års fødselsdag (fig. 13), et meget stort, blomstrende eksemplar af *Michelia doltsopa*, der er et meget smukt træ, der vokser i Kina og Tibet og hører til magnoliafamilien, endvidere en 6 m høj, koglebærende *Agathis australis*.

I haven så vi også hvidblomstret *Wisteria*, *Clematis montana*, *Abies pinsapo*, *Choisya ternata* 'Sundance', *Pieris sp.*, *Poliathyrsis sinensis*, kæmpe *Fagus sylvatica* 'Asplenifolia', *Magnolia officinalis*, *M. salicifolia*, blomstrende *Rhododendron macrocarpum*, *Beschorneria yuccoides*, der kræver vinterdækning, *Styrax sp.*, den sjældne *Acer nipponicum*, *Pseudolarix*

amabilis, *Rosa banksia*, en varietet af *Pseudowintera*, *Photinia prionophylla*, træbregnerne *Dicksonia antarctica* og *Cyatea* sp., *Paulownia tomentosa*, *Cunninghamia* sp., *Drimys winteri*, *Liriodendron tulipifera* 'Auriomarginatum', *Acer palmatum heptalobum* 'Osakazuki', *Clematis montana* og *C. montana* var. *rubens*, *Phellodendron wilsonii*, *Eriobotrya* sp., *Viburnum plicatum* 'Lanarth', *Stewartia serrata*, *Rhododendron yunnanense*, *Prunus serrula*, *Magnolia campbellii*, *Sciadopitys verticillata*, *Acer griseum*, *Ceanothus* sp. med store, blå blomster, *Chilodendron diffusum*, *Lupinus arboreus*, *Cistus laurifolius*, *Olearia ilicifolia*, *Lagerstroemia indica*, *Cupressus sempervirens* var. *horizontalis*, *Drimys aromatica* = *D. lanceolata*, *Picea omorika*, *Metasequoia glyptostroboides*, *Picea smithiana*, *Cupressus cashmiriana*, *Styrax obasica* med hvide blomster, *Nothofagus cunninghamia* og *Acer campbellii*.

Torsdag d. 24. maj. Vi kørte gennem Cobh = Queenstown, der ligger på sydkysten og er verdens næststørste naturlige havn. Den er også kendt for, at 2,5 millioner af Irlands emigranter rejste herfra, og det var den sidste havn, Titanic besøgte på sin sidste rejse.

Fota Arboretum and Gardens ligger 12 km øst for Cork City. Guider var Cormac Foley og Patty Welch, headgardener. Arboretet er på 11 ha og har en fin plantesamling, som skyldes James Hugh Smith-Barry, der anlagde haven i 1840'erne. Familien stammer fra Philip Smith-Barry, en normanner, der efter den normanniske invasion modtog et større landområde af Henry II i 1177.

Der var oprindeligt kun en jagthytte på stedet. Fra 1825 udvikledes arboretet, og det var også på det tidspunkt, hvor mange nye arter blev fundet. Her står 'det første af alt!' Familien deltog endog i nogle af ekspeditionerne.

Arboretet overgik fra privat eje til University College, Cork, og i 1996 blev arboretet og haverne statsejendom.

Fota betyder 'varm jord' og området er meget varmt med mulighed for at dyrke eksotiske arter. Men nogle af træerne er slidte i toppen af især vinden, men også p.g.a. saltpåvirkning. I 1997 væltede en høj *Cedrus libani*, men en ny blev plantet i 2004. De vokser meget hurtigt her og vælter let pga den hurtige vækst.

På turen i arboretet bemærkede vi følgende arter: *Cryptomeria japonica* 'Spiralis' fra 1850'erne, den mindede om et meget stort bonsai træ, *Abies pindrow*, et af de gamle, oprindelige træer fra 1847, det kommer fra V. Himalaya, en 105 år gammel *Parrotia persica*, har bredt sig og dækker et stort areal, *Sequoia sempervirens*, ligeledes plantet i

1847, målte i 1984 35 m i højden og 5,3 m i omkreds, det var et af de tidligste eksemplarer, der blev plantet i Europa, (det første blev plantet i St. Petersborg), *Pinus wallichiana* (= *P. griffithii*) også fra 1847 havde en højde på 26 m i 1984, *Cryptomeria japonica* fra 1848 målte 34 m i 1984, *Luma apiculata* hører til myrtefamilien har en smuk bark, som er kanelfarvet, men skaller af i afrundede felter, der viser den askegrå farve under. Træet stammer fra Sydamerika. *Magnolia campbellii* er med sine 4,86 x 19 m et 'champion' træ hvad omkreds angår, det var den første af sin art, der blomstrede i vesten. *Platanus x acerifolia*, London Plane, nåede her en højde på 24 m, den blev plantet i 1872, og som et bevis på det varme klima stod en blomstrende banan på friland!

Havens arkitektur var traditionel, men der var anlagt en victoriansk bregne- og stenhaven med kunstige sten.

Vi så bl.a. *Nothofagus solanderi*, *Myrtus ugni* = *Ugni molinae*, med vel-smagende bær, der ligner blåbær, stort eksemplar af *Poncirus trifoliatus*, *Trachycarpus fortunei*, *Neillia thibetica*, *Dicksonia antarctica*, *Cryptomeria japonica* 'Araucarioides', *Eucalyptus* sp. Med blomster og frugter, *Pinus montezumae*, *Pieris formosa* var. *forrestii*, blomstrende *Choisya ternata*, *Melaleuca armillaris*, gulblomstrende *Callistemon sieberi*, *Pieris taiwanensis*, *Pseudopanax arboreus*, *Xanthoxylum piperitum*, *Acradenia frankliniae* fra Tasmanien, *Stewartia pseudocamellia*, *S. sinensis*, *Drimys winteri*, *Quercus ilex*, *Styrax obassia*, *Pinus pinea*, den sjældne *Cupressus funebris*, *Platycladus orientalis* = *Thuja orientalis*, *Cupressus lusitanica*. *Cinnamomum camphora*, blomstrende *Grevillea alpina*, *Phoenix canariensis*, *Podocarpus macrophyllus*, *Firmiana simplex* m. slangebark, *Phoenix dactylifera* i 'walled garden', *Cornus controversa* 'Variegata', blomstrende *Embothrium coccineum* 'Longifolium', *Knightsia excelsa*, *Colletia paradoxa* 4 x 4 m, *Picea smithiana* 25 m høj, *Acer sinense* med grøn bark, *Lomatia ferruginea*, *Eucalyptus muelleri* fra 1948, nu over 40 m høj, *Dacrydium franklinii* = Huon Pine, *Olearia paniculata* med bark i strimler, *Quercus dentata*, *Torreya californica* og *Prunus lusitanica*.

På vej mod næste ekskursionsmål, øen **Ilnacullin (Garinish Island)**, passerede vi havnebyen Bantry, som er en meget rig by. Den har en af Europas dybeste havne og store tankere kan gå ind her. Landskabet her bærer præg af tidligere tiders erosion, idet gletchere har afrundet bakkerne. Her findes også Glengarriff Woods Nature Reserve med *Quercus petraea*. Det var tidligere en del af lord Bantry's ejendom, der

også omfattede øen, vi besøgte. På færgeturen mod øen nød vi synet af sælerne på de lave klippeøer (fig. 14).

Fig. 14. Bantry Bay på vej mod Innacullin (Garinish Island). De røde farvepletter er den invasive *Rhododendron ponticum*.

Øen er på 15 ha, og ligger i Bantry Bay. Der kommer rigeligt nedbør, gns. 1850mm/år, men i regnfulde år helt op til 2540 mm. Øen træder først ind i historien omkring 1800. I 1910 købte den irske oliemagnat Annan Bryce øen af det britiske krigsministerium, og begyndte at skabe sin have. Han ansatte den eminente engelske arkitekt, Harold Peto, til at tegne både bygninger og haven, som blev et mesterværk tegnet i italiensk stil, samt 100 mand til at udføre arbejdet. Bygningerne omfattede bl.a. et lille hus, som blev brugt til beboelse om sommeren, samt et 'medici' hus med pompejanske søjler i italiensk stil, men kalkstene blev hentet i Bath. Haven rummer smukke udsigtspunkter med ekstra effekt pga en tidevandsforskel på 3-4 m. Efter Annan Bryces død i 1923, blev arbejdet videreført af hans enke indtil 1932, hvor deres søn overtog ejendommen. Han blev assisteret af en fantastisk skotsk gartner, Murdo Mackenzie, som fortsatte arbejdet selv efter, at sønnen døde i 1953, hvorefter det blev en offentlig ejendom. Den skotske gartner fortsatte arbejdet indtil sin død i 1971. Mange berømte mennesker har gæstet Brycefamilien: bl.a. forfatteren George Bernhard Shaw. Familiens rigdom, og dermed anlæggelsen af haven, stammede fra olie fra Kaukasus, men formuen blev tabt i forbindelse med den russiske revolution.

Beplantningen i haven er efterhånden blevet for tæt og trænger til udtynding, for at træerne kan udvikles optimalt. Men her er mange eksotiske træarter fra bl.a. New Zealand og Tasmanien: *Agathis australis*, et meget stort eksemplar af *Dacrydium franklinii* (fig. 15.), *Pseudowintera colorata* = *Drimys colorata*, *Phyllocladus glaucus*, *Hoheria sexstylosa*, men der er også gjort meget ud af udstillingshaven med mange fuchsia kultivarer, i det italienske anlæg voksede *Camellia*, *Callistemon*, store rhododendron, *Leycesteria formosana* og irsk taks. *Griselinia* cfr. *littoralis* voksede i grupper mange steder, og kan næsten kaldes en invasiv art. Det samme gælder *Rhododendron ponticum*, som fandtes overalt, hvor den ikke blev fjernet. Den blomstrede netop i denne periode, og lyste smukt op med sin røde blomsterfarve.

Fig. 15. *Dacrydium franklinii* på Ilnacullin (Garinish Island).

På rundturen på øen så vi bl.a.: *Lophomyrtus bullata* = *Myrtus bullatus*, *Clianthus puniceus*, *Corokia buddleioides*, 11 m høj *Trochodendron aralioides*, *Cinnamomum camphora*, *Colletia cruciata* = *C. paradoxa* med affla-

dede, bladlignende, spidse stængler, *Drimys winteri*, *Carpodetus serratus*, *Cornus kousa*, *C. kousa* var. *chinensis*, *Pinus thunbergii*, *Rhododendron giganteum* = *R. protistum* var. *giganteum*, *R. maddenii* som ofte vokser epifytisk, *R. taggianum*, og 14 m høj *Schima khasiana* = *S. wallichii*.

Turen gik tilbage gennem mange, små tunneller over Kenmare til Killarney Valley Hotel, hvor vi overnattede.

Fredag d. 25.maj var dagens første programpunkt **Muckross Garden and House**, som ligger tæt på Muckross Lake i Killarney National Park. Huset blev bygget til Henry Arthur Herbert, det blev designet af den skotske arkitekt William Burn og stod færdigt i 1843. I forbindelse med dronning Victorias besøg i 1861, blev huset forbedret, og tilsvarende blev økonomien forværret. Det resulterede i, at Herbert familien måtte sælge huset i 1910. Killarney National park overgik til staten i 1932, og er efter flere tilkøb nu på 5.000 ha. Vores guide på stedet var Jerry Murphy.

Rhododendron ponticum viste sig også her som en invasiv art og var en trussel mod nationalparken. Den bekæmpes med round up. På kalksten vokser taks som naturlig vegetation, på i alt 35 ha, men eg foretrækkes som naturlig bevoksning. På området foran huset stod en 30 m høj *Pinus radiata* med kogler, den var fra 1880, men vigtigste skovtræ i parken var *Pinus sylvestris*. De var også plantet for at forsure jorden i den rhododendronhave, der blev anlagt i 1972 med planter fra Glasnevin i Dublin og fra Mount Congreve Gardens. Planterne voksede fantastisk godt, og blev meget høje. Her var en samling på 160 varieteter af *Camellia*, til sammenligning var der i Mount Congreve Gardens 600! Også sjældne træer var plantet her bl.a. *Podocarpus nubigenus* fra sydlige Chile og Argentina, den var 25 år gammel men meget lille, og stammer fra frø fra botanisk have i Edinburgh. I parken stod en smuk skulptur skåret i egetræ og det var her, vi så turens første røde eger!

På turen rundt i parken så vi: Stor 3-stammet *Quercus petraea*, 8 m høj, blomstrende *Crinodendron hookerianum*, en 9 m høj *Drimys winteri*, 35 m høj og 110 år gammel *Pinus radiata*, *Pittosporum heterophyllum*, *Dacrydium franklinii*, *Atherosperma moschatum*, muligvis eneste eksemplar i sydlige Irland, *Betula* cfr. *ermanii*, *Abies grandis*, *A. procera*, *Podocarpus hallii*, *Chamaecyparis lawsoniana*, *Nothofagus procera*, *N. obliqua*, *Pinus nigra* var. *pallasiana*, 20 m høj *Drimys winteri*, *Calocedrus formosana* fra Taiwan og *Aextoxicon punctatum* fra sydlige Chile.

Efter Muckcross fortsatte vi ud på den fantastisk smukke rute, Ring of Kerry, med bjerge på 1000 m. Ruten er på 170 km, og man skal have bil eller cykel for at komme rundt, idet jernbanerne forsvandt i 1960'erne, men den gamle jernbanebro fra 1892 står tilbage. Langs vejen var der flere steder *Fuchsia*-hække, og *Fuchsia magellanica* er naturaliseret her. Landskabet og lave huse i den specielle irske byggestil med kalkskifer er præcis som de fleste forestiller sig Irland.

Der var plantet nåleskov i et begrænset område, men det er den naturlige, lave vegetation, der dækker bjergene: *Calluna vulgaris*, *Erica tetralix* og *E. cinerea*. Desværre ser det ud til, at ørnebregnen er begyndt at invadere, og der er erosion på bjergsiderne pga overgræsning, men det bedres nu. Til gengæld kryber træerne op ad bjergene, når græsning ophører.

Vi passerede byen Caherchiveen og Valentia Island, der er den vestligste ø. Derfor blev vejrudsigterne tidligere udsendt herfra, og det transatlantiske kabel udgik herfra. Her er skovfattigt, der var dog eg og hassel skov, men der må ikke længere plantes skov af miljømæssige grunde – og af hensyn til udsigten.

Turens sidste dendrologiske destination var **Derrynana House & National Historic Park**. Det var også den største overraskelse, fordi der var en uventet frodighed i parken, som var et skatkammer af sjældne arter. Alt blev passet af en fantastisk ildsjæl, James O'Shea, ansat af OPW (the Office of Public Work) til at passe parken. Han hjembragte, plantede og passede selv væksterne med stor omhu. Ejendommen har tilhørt statsmanden Daniel O'Connell (1775-1847). Efterkommere boede her indtil 1958, og ejendommen med de 150 ha blev åbnet som offentligt museum i 1967 (fig. 16).

Fig. 16. John Mc Loughlin foran Derrynana House i den vestligste del af Irland.

Fig. 17. Landskab fra den vestligste del af Irland på ruten Ring of Kerry.

Frodigheden i parken stod i kontrast til landskabet udenfor, der er forblæst og med kun lav vegetation (fig. 17). Området har 1500-2000 mm nedbør/år, det gør det muligt at dyrke den store samling af træbregner: *Cyathea cooperi*, *C. cunninghamii*, *C. lunulata*, *C. inciso-serrata* og *C. cfr. faberiana*, samt *Dicksonia squarrosa*, *D. sellowiana*, endvidere en træbregne uden stamme: *Lophosoria quadripinnata* fra Chile. Luften herude var meget ren, og træstammerne var undertiden helt dækket af lav (fig. 18). Elmesygen var tilsyneladende ikke nået så langt mod vest!

Her var en del meget sjældne arter, som vi ikke tidligere havde set, end ikke hørt om, mange var fra Chile og Argentina, bl.a. *Myrceugenia planipes*, *Azara microphylla*, *A. serrata*, den endemiske *Ugni molinae* og *Pilgerodendron uviferum*, der også er en endemisk art fra det sydlige Chiles og Argentinas temperede regnskove. Den vokser ofte sammen med *Fitzroya cupressoides*, som vi også så i parken. *Meliiodendron xylocarpum* var seværdig pga den smukke bark og *Franklinia alatamaha* fra USA, Georgia, den hævdes at være uddød i naturen.

Endvidere *Quercus ilex*, *Sonchus arboreus*, et par meter høj, som kommer fra De canariske Øer, den er frostfølsom, den sjældne *Pinus taiwanensis*, *Luma apiculata*, *Decaisnea fargesii*, *Fuchsia 'Corallina'*, *Maackia chinensis*, *Westringia fruticosa*, *Colutea* sp., *Phyllica buxifolia*, *Carya illinoensis*, *Euryops* sp., *Fuchsia excorticata*, *Echium pininana*, *Cunninghamia lanceolata*, den sjældne *Taiwania cryptomerioides*, *Callitris rhomboidea*, *Dodonaea pubescens*, hvidblomstret *Melaleuca* sp., *Brachyglottis greyi*, *B. repanda*, *Lomatia ferruginea*, *Podocarpus nubigenus*, *Aextoxicon punctatum*, *Fuchsia cestroides*, *Myrceugenia planipes*, *Eriobotrya* sp., *Weinmannia trichosperma*, *Myoporum laetum*, *Melaleuca diosmifolia*, *M. squarrosa*, *Psoralea pinnata*, *Phellodendron amurense*, *Nyssa sinensis*, *Meliiodendron xylocarpum*, *Hoheria populnea*, *Chordospartium stevensonii*, *Styrax hemsleyanum*, *Bowkeria gerradiana*, *Melaleuca squarrosa*, *Zanthoxylum piperitum* og *Z. americanum*.

Fig. 18. Stamme af ask, *Fraxinus excelsior*, helt dækket af en mosaik af lav-arten *Pyrenula macrospora*, som er dominerende, og en smule *P. chlorospila*. Disse bevoksninger ses ofte i den vestlige del af Irland.

Besøget i Derrynana House sluttede med historisk filmforevisning om Daniel O'Connell.

Dette sydvestlige område af Irland bliver bevaret med de karakteristiske huse bygget af kalksten. Ingen andre materialer må bruges. I området sørger frivillige for at skære den invasive *Rhododendron ponticum* ned og sprøjte med round up! Det resulterer i store, bare pletter. Fremtidens skovbevoksning er også til diskussion, idet miljøfolk satser på naturlig regeneration af eg, mens forstfolk vil plante dyrkede træer fra naturlige bevoksninger, fordi det er hurtigere. *Populus tremula* er en af de oprindelige arter, men den er nu sjælden.

Derpå overnatning i Killarney Valley Hotel, Fossa, for tidligt næste morgen at flyve til Dublin, hvor dagen var til egen disposition.

Efter en uge med besøg i de irske arboreter fik deltagerne i turen et godt indtryk af irsk natur og landskaber, og ikke mindst til dendrologi-

en. En stor tak til vor chefguide John Mc Loughlin og de mange lokale guider og til foreningens formand Niels Juhl Bundgaard, der sammen gjorde turen til en enestående oplevelse for de 22 deltagere.

Jette Dahl Møller